

veanu, Iustina Perițeanca. Între ambele panouri, în medalion, deasupra ușii se observă figura blindă a mitropolitului Konon Donici.

În afară de aceste votive, interiorul bisericii este împodobit cu o catapeteasmă — sculptură în lemn de după 1864 — amestec de stil gotic și bizantin. Opera aparține aceluiași sculptor — Karl Stork — care a lucrat în atelierul său și mobilierul bisericilor Ghighiu, Antim și Nicolae Șelari. Iar între icoanele încadrate în catapeteasmă, strălucește darul lui Leon Tomșa Vodă, și a „levantinei” doamna Victoria, soția sa, o splendidă pictură venețiană a sfântului Gheorghe, îmbrăcată în întregime în argint aurit. De jur împrejurul marginii, inscripția slavonă, gravată în chelar, a voievodului, înseamnă biruința sa asupra lui aga Matei Basarab, pe care o câștigă în larga câmpie ialomițeană din fața Viforitei.

Pe pardoseala de scinduri albe, venite târziu să acopere locașurile golite de lespezele lui Constantin Brîncoveanu, nu se găsește nici o urmă de mormînt domnesc. Cu mănăstirea Dealului în coastă și în apropierea mîndrelor catedrale țirgoviștene, nici un voievod nu și-a încredințat osemintele acestui așezămînt. Vor fi fost — dar cine poate ști — morminte pecetluite de grele lespezi și în interiorul zidurilor Viforitei; dovadă, piatră așezată la intrare ca prag; dar, în urma transformărilor suferite, gropnițele au fost deschise, iar oasele, cîte vor mai fi rămas necalcinate, și-au găsit odihna în altă parte.

AUREL I. GHEORGHIU

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Вифорытский монастырь. Вид ансамбля.

Рис. 2. — Вифорытский монастырь. Колокольня с порталом до землетрясения в 1940 году. Внутренний вид.

Рис. 3. — Вифорытский монастырь. Вид паперти церкви.

Рис. 4. — Вифорытский монастырь. Вид паперти церкви.

Рис. 5. — Вифорытский монастырь. Внутренний вид келий и двора.

Рис. 6. — Вифорытский монастырь. Вид стены эпохи Брякочяну с вежандой старого игуменского дома.

Рис. 7. — Вифорытский монастырь. Общий коридор келий, северная часть.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. — Monastère de Viforita. Vue d'ensemble.

Fig. 2. — Monastère de Viforita. Clocher et portail avant le tremblement de terre de 1940.

Vue de l'intérieur.

Fig. 3. — Monastère de Viforita. Vue du Nord-Est.

Fig. 4. — Monastère de Viforita. Vue du porche de l'église.

Fig. 5. — Monastère de Viforita. Vue des cellules et de la cour, prise de l'intérieur.

Fig. 6. — Monastère de Viforita. Le mur de l'époque de Brancovan et le balcon du vieux prieuré, vue de la cour.

Fig. 7. — Monastère de Viforita. Corridor desservant les cellules (côté Nord).

NEAGOE BASARAB ȘI MĂNĂSTIREA MOLDOVIȚA

Neagoe Basarab și-a câștigat prin nesecata sa dărnicie față de o mulțime de biserici și mănăstiri nu numai din Țara Românească, ci și de la Muntele Athos, Serbia și altele, o faimă care-l așează în rîndul voievozilor ocrotitori ai artelor, ca un Ștefan cel Mare, un Matei Basarab, un Vasile Lupu, un Constantin Brîncoveanu și alții nu puțini. Nu se prea știe însă că milele sale s-au revărsat și asupra unor lăcașuri românești dinafara hotarelor Munteniei. În Ardeal bunăoară, amintirea lui este strîns legată de biserica sfîntul Nicolae

din Șcheii Brașovului¹, poate chiar și de cea din Zărnești, de lângă Bran, cu același hram².

Se va arăta în rândurile de mai jos că și Moldova își are locul printre acele țări „de la răsărit pînă la apus și de la amiază-zi pînă la amiază-noapte”³ cărora Vodă Neagoe „multă milă pretudindenea da”⁴.

Și într-adevăr nu mică ne-a fost mirarea cînd, oprindu-ne în fața uneia din vitrinele de la Muzeul mănăstirii Sucevița, închise și pecetluite de buna gospodărire a mitropoliei Moldovei, ne-am ațintit ochii asupra ferecăturii unui manuscris, purtînd pe slavonește însemnarea că cîo *тѣтровѣангеліа сѣтвори Іоан Нѣгоє воєвода ї господарникъ*.

[= Acest tetravanghel l-a făcut Io Neagoe voevod și domn]⁵.

Spre adîncă noastră părere de rău, nu am putut lua în mînă acest odor spre cercetare⁶. Mulțumindu-ne deci cu puținul cît au spus cercetători mai bătrîni despre această carte, ne-am întrebat însă cum de a ajuns legătura ferecată⁷ la mănăstirea Sucevița, cînd știut este că pe la 1580 Movileștii și-au ridicat marea ctitorie care le adăpostește, ca o raclă, rămășițele pămîntești, și le înalță numele pe una din culmile artei vechi moldovenești.

Desigur, înainte de mănăstirea ce ființează de pe atunci, a mai „trăit” alta, mai smerită, vreo sihăstrie al cărei trecut s-ar întîlni cu acela al vlădicăi Pahomie al Rădăuților și al lui Ioan vistiernicul Movilă de la 1539⁸. Dar tocmai o ctitorie așa de neînsemnată din țara Moldovei putut-a oare Neagoe Basarab să o miluiască cu o carte așa de preț, pe cînd nu se cunoaște de la dinsul nici un fel se danie către mari mănăstiri domnești ca Putna, Neamțu, Bistrița și cîte altele?

Întrebarea pe care o ridicăm și-o va fi pus la vremea sa și Tafrali, care socotea că Simion Movilă trebuie să fi adus evangheliarul din Muntenia în Moldova⁹.

Întrucît nu cunoaștem nicăieri în Moldova lucruri aduse din Țara Romînească de către acest voievod, care a domnit pe rînd în amîndouă țările romînești, părerea lui Tafrali nu o împărtășim, ci credem că lămurirea venirii în Moldova a evangheliarului acesta muntenesc trebuie căutată pe altă cale¹⁰.

În această privință nu trebuie să ne scape din vedere că bogatul muzeu al mănăstirii Sucevița adăpostește, pe lângă odoarele dăruite anume acestei ctitorii, și nu puține lucruri care erau în străvechime, fala altor sfinte lăcașuri, de la care s-au înstrăinat în urma cotropirii Bucovinei de către austriaci.

Astfel, acolo se află de pildă un praxis (Faptele Apostolilor) ce fusese dăruit mănăstirii Voronețului la 1543 de către Teofan Mitropolitul¹¹. Tot la Sucevița s-au pripășit de la mănăstirea Solca un tetravanghel slavonesc din 1616 precum și o evanghelie scrisă în

¹ N. Iorga, *Guide historique de la Roumanie*, Buc., 1936², p. 28; C. C. Mușlea, *Biserica sf. Nicolae din Șcheii-Brașovului*, I, Brașov, 1943, p. 375 și passim.

² Judecînd după pisania, mai nouă însă, a bisericii.

³ *Viața și traiul sfîntului Nifon patriarhul Constantinopolului* (ed. Tit Simedrea), Buc., 1937, p. 25.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Melhisedec, *O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, în „Anal. Acad. Rom.”, Seria II-a, t. VII, secția II, 1885, p. 53; Dimitrie Dan, *Mănăstirea Sucevița*, Buc., 1923, p. 61; O. Tafrali, *Le monastère de Sucevitsa*, Iași, 1929, p. 42 și *Le monastère de Sucevitsa et son trésor* în *Mélanges Charles Diehl*, II, Paris, 1930, p. 217–218.

⁶ D. Dan, *op. cit.*, p. 61–62; O. Tafrali, *op. cit.*, p. 42–43 și în *Mélanges Ch. Diehl*, (cu o fotografie).

⁷ Spunem legătura ferecată, nu și manuscrisul, deoarece, cum și-a dat seama D. Dan, *op. cit.*, în loc de tetravanghelul amintit de însemnarea de pe ferecătură, avem de-a face cu textul Faptelor apostolilor și alevangheliilor. Încît rămîne să se cerceteze cîndva îndeaproape dacă ferecătura a putut fi de la început aceea a manuscrisului.

⁸ D. Dan, *op. cit.*, p. 5 și 94.

⁹ O. Tafrali, *op. cit.*, p. 43, iar în *Mélanges Ch. Diehl*, p. 218, el pune pe seama vreunui război al lui Ieremia sau Simion Movilă împotriva muntenilor aducerea cărții în Moldova. (La fel și Melhisedec, *op. cit.*).

¹⁰ E drept că Sucevița a primit un tetravanghel muntenesc (cu chipurile lui Alexandru Mihnea voievod și feciorilor lui), înuoi și legat la 1605 de Ieremia Movilă voievod. Dar nu trebuie să ne gîndim neapărat că îi fusese trimis din Muntenia de fratele său Simion, căci fiind Alexandru Mihnea frate cu Petre Schiopul, domnul Moldovei, manuscrisul a putut să fie dăruit la început la vreo ctitorie (Galata bunăoară) a acestuia din urmă (despre acest manuscris, vezi D. Dan, *op. cit.*, p. 60 și O. Tafrali, *op. cit.*, p. 43–44). Cit despre capsula cu „singele Sfîntului Marelui Mucenic Dimitrie”, pe fundul căreia este săpată stema Munteniei și a Movileștilor (D. Dan, *op. cit.*, p. 69), ea a fost făcută în chip vădit de Simion vodă înainte de a se urca pe scaunul Moldovei și adusă în Moldova atunci cînd Simion a părăsit Țara Romînească.

¹¹ D. Dan, *op. cit.*, p. 85.

aceeași limbă¹. Putem aminti de asemenea un acoperământ de potir făcut danie la 1493 bisericii episcopiei din Rădăuți de voievodul Ștefan cel Mare².

Ale mănăstirii Moldovița au fost un aer mare și de toată frumusețea, dăruit de Ștefan cel Mare la 1497³, precum și două manuscrise din 1613 și 1618 de la vlădica Efrem al Rădăuților, și cu niște scrieri în slavonește de-ale sfântului Ioan Gură-de-Aur⁴. Adăugăm în sfârșit o evanghelie venită din Țara Leșească, de la biserica sfântului Duh din târgul Colomeea⁵.

Aceste fapte ne îndrituiesc a crede că tetravanghelul ferecat de Neagoe Basarab a putut fi al vreuniei din mănăstirile moldovenești ce înfloreau pe vremea cînd el domnea în Țara Românească.

Să fie vorba de Voroneț, de Rădăuți, de Moldovița, sau de altă mănăstire ori episcopie ?

Anevoios este a răspunde drept.

Totuși dacă este să alegem, trebuie să spunem că bănuielele noastre se opresc asupra mănăstirii Moldovița. Ele se sprijină pe cartea lui Ștefăniță voievod, din 14 februarie 1522, întărind o danie de țigani, „anume Radu și femeia lui Zoica, cu copiii lor” făcută mănăstirii Moldovița de răposatul Io Basarab Voievod⁶. Din păcate, domnul moldovean nu spune cînd anume avusese loc această închinare. Ținînd însă seamă de faptul că Bogdan Vodă al Moldovei se înțeleșe cu Neagoe Basarab pentru a-l însura pe Ștefăniță, feciorul său, cu una din fetele domnului muntean⁷, putem socoti că țiganii amintiți au fost dăruiti mănăstirii de pe apa Ciumîrnei⁸ după ridicarea în scaun a lui Neagoe (23 ianuarie 1512) și înainte de încetarea din viață a lui Bogdan (20 aprilie 1517)⁹.

Astfel stînd lucrurile, nu este cu neputință ca tetravanghelul ferecat de Neagoe Basarab să fi fost dăruit de asemenea mănăstirii Moldovița o dată cu țiganii¹⁰.

Dania trebuie înțeleasă nu numai ca încă o dovadă a politicii de prestigiu cultural a bogatului și evlaviosului voievod al Țării Românești, ci și ca un semn de prietenie față de viitorul său cuseru.

PETRE Ș. NĂSTUREL

¹ D. Dan, *op. cit.*, p. 63—64.

² *Ibidem*, p. 73—74.

³ *Ibidem*, p. 51—52.

⁴ *Ibidem*, p. 62, 64 și 81 (azi mănăstirea Moldovița mai păstrează de la același Efrem o Psaltire în slavonește cu care ne vom îndeletnici cu alt prilej).

⁵ D. Dan, *op. cit.*, p. 63. S-ar mai putea aminti și felurite odoare și cărți de la Schitul Mare din Galiția, căruia i-a fost închinată Sucevița; vezi D. Dan, *op. cit.*, *passim*.

⁶ *Documente privind istoria României*, A, XVI, vol. I, p. 193, nr. 170. Judecînd după numele de Radu, purtat de țigan, nume pe cît este de rar în Moldova, pe atît este de răspîndit în Muntenia, socotim că Neagoe a trimis din chiar țara sa, această pereche de țigani. Se cunosc de altfel alte mutări de țigani din Muntenia în Moldova; vezi de pildă documentul lui Ștefan cel Mare din 8 septembrie 1503 pentru mănăstirea Putna (*op. cit.*, p. 34, nr. 31) cu privire la țiganii robi ai acesteia (printre care și unul Radu Gîngul). Pentru țigani aduși din Polonia în Moldova cf. documentul lui Petru Schiopul din 20 mai 1586 (*op. cit.*, vol. III, p. 322—323, nr. 390). Amintim în sfârșit că după Neagoe un alt voievod al Țării Românești, Vlad Vintilă, a dăruit o altă mănăstire din Bucovina, cea de la Humor, cu un sălaș de țigani, „Anume Radina și cu țiganka sa Ilca și cu șase feciori ai săi”; cf. D. P. Bogdan, *O danie a domnului muntean Vlad Vintilă către mănăstirea moldovenească Humor*, în „Raze de lumină”, X, 1938, p. 263—269 (se datează documentul pe la 5—9 iunie 1535); o traducere în *Documente*

privind istoria României, B, XVI, vol. II, p. 164—165 nr. 163 (unde documentul este așezat între noiembrie 1534 și mai 1535).

⁷ T. Palade, *Radu de la Afumați*, Buc., 1939, p. 52 și M. Romanescu, *Neamurile Doamnei lui Neagoe Vodă*, Craiova, 1940 p. 21. Dintr-o scăpare Al. Bocănețu, *Mănăstirea Moldovița*, Cernăuți, 1933, p. 36, îl face pe Neagoe socrul lui Ștefăniță, căci documentul amintit este din 1522, pe cînd abia în 1526, domnul Moldovei se însură cu Stana, una din fetele răposatului Neagoe; cf. T. Palade, *op. cit.*, p. 9 și 52—53 și M. Romanescu, *op. cit.*, p. 21.

⁸ Se știe că mănăstirea de pe vremea lui Neagoe, ctitorie a lui Alexandru cel Bun, se afla la cca 500—600m depărtare de locul unde Petru Rareș și-a clădit noua ctitorie (I. I. Nistor, *Mănăstirea Moldovița...*, Cernăuți 1933, p. 3).

⁹ A. Sacerdoțeanu, *Liste de suverani*, extras din „Hrisovul”, I. Buc., 1941, p. 21—27.

¹⁰ Pentru ca să ne putem închipui intrucitva cît prețuia dania unei cărți de slujbă (și încă ferecată!) pe vremea lui Neagoe, aducem aminte că în a doua jumătate a veacului al XV-lea, Vlad Vodă Călugărul cumpărase de la mănăstirea Brădeț, un munte, pe care-l plătise cu un tetravanghel (cf. doc. din 20 iunie 1507 al lui Radu cel Mare în *Documente privind istoria României*, B, XVI, vol. I, p. 43, nr. 38). Tot așa pe la 1578—1579 marele logofăt al Țării Românești, Miroslav, a dat mănăstirii Snagov un mineiu în schimbul unui „codru de loc den ocina Băbenilor... partea mănăstirii” (*ibid.*, vol. IV, p. 341—342).